Krigets språk – Verklighetsmodulering med hjälp av språkliga medel

av Vladimir Iserell

Résumé

The article discusses lexical tools used by the Russian authorities to shed light on the ongoing war in Ukraine. Linguistic tools are studied based on their usage aimed at modulating virtual reality. The latter meaning the discourse created in collaboration between the government and mass media, encompassing the common citizen, replacing the objective reality, and influencing the mindset and behavior of the individual citizen. All identified lexical tools are categorized into three groups based on the purposes for which they are used. The first group consists of lexical tools intended to normalize and downplay the ongoing war. The second group comprises words and expressions intended to demonize and dehumanize the opponent (i.e., the Ukrainian government and the Ukrainian armed forces). The third group includes lexical tools intended to contextualize the ongoing war in a broader perspective – both temporally (by drawing historical parallels) and geographically.

DET PÅGÅENDE KRIGET i Ukraina väcker ett antal viktiga frågor. Till dessa hör bland annat den om den ryska allmänhetens breda acceptans för den ryska maktens krigshandlingar. Det förefaller vara minst sagt förvånansvärt att den gemene ryska medborgaren uppvisar både acceptans (om inte stöd) för den ryska invasionen av Ukraina, samt likgiltighet inför det oproportionerligt stora antalet civila offer som invasionen föranlett bland ukrainska medborgare. Allt detta förefaller vara ännu mer märkligt med hänsyn taget till det faktum att, under decenniernas gång, föreställningen om ukrainare som broderfolket indoktrinerades i den först sovjetiska och därefter ryska medborgarens tankevärld. Desto konstigare blir denna acceptans/likgiltighet om man har i åtanke att narrativen om ukrainare som en uppdiktad nation under senare tid har fått mer och mer utrymme i den offentliga debatten och ukrainare (efter Putins förebild) tillsammans med vitryssar betecknas som en del av det ”treeniga ryska folket”, det vill säga, om man följer logiken om medmedborgare och självfränder.

Det förefaller vara tämligen självklart att denna acceptans/likgiltighet samt det folkliga stödet av invasionen har flera förklaringsmodeller som samspelar och sammanflätas med varandra. Det finns inget allomfattande svar, och samtliga försök att hitta det är dömt att misslyckas. Oaktat det som anförts ovan förefaller det vara viktigt att uppmärksamma det språkbruk som den ryska regeringen använder sig av. Detta utgör ett viktigt verktyg som realiserar maktens narrativ och skapar

nya diskurser. Som slutprodukt av denna konstruktiva språkanvändning skapas en virtuell verklighet som är främmande för den objektiva verkligheten. Denna virtuella verklighet påverkar inte bara människornas världsuppfattning utan styr även deras agerande eller underlåtenhet att agera.

Denna artikel undersöker uttalanden gjorda av Vladimir Putin samt av representanter för Utrikesdepartementet under perioden fr o m den 24 februari 2022 t o m den 31 mars 2022 (totalt 107 artiklar publicerade på *kremlin.ru* och *mid.ru)* i syfte att identifiera lexikaliska medel som är speciellt framtagna för att belysa den ryska invasionen i Ukraina 2022.

> *Ett paradexempel på lexikala medel som tillhör denna grupp utgörs av den officiella ryska benämningen för det pågående kriget.*

Efter en analys av materialet grupperades samtliga upptäckta lexikaliska medel i tre grupper beroende på syften. Till den första gruppen hör lexikaliska medel avsedda att normalisera och avdramatisera det pågående kriget. Till den andra gruppen hör ord och uttryck avsedda att demonisera och på så sätt avhumanisera motståndaren (d v s den ukrainska regeringen och de ukrainska väpnade styrkorna). Denna grupp har suddiga gränser och lexikaliska medel som hör till den påträffas även bland ord och uttryck som utgör den tredje gruppen bestående av sådana medel som är avsedda att sätta det pågående kriget i ett större sammanhang, både tidsmässigt (genom att måla upp historiska paralleller) och geografiskt. I framställningen nedan presenteras dessa grupper närmare.

Att normalisera och avdramatisera kriget

Detta lexikala lager utgörs huvudsakligen av eufemismer, både väletablerade och nya, speciellt framtagna för att beteckna det pågående kriget, samt av militär jargong och termer. Logiken som ligger bakom framtagandet och användningen av dessa lexikala medel verkar vara beprövad och finslipad redan under Covid-19-pandemin.

Ett paradexempel på lexikala medel som tillhör denna grupp utgörs av den officiella ryska benämningen för det pågående kriget – *Специальная военная операция (СВО)* och dess förkortade version *спецоперация.* Denna benämning hänvisar till flera olika företeelser som låter betydligt mindre dramatiska än ordet krig. Adjektivet *специальная* (särskild, speciell) används inom det militära sammanhanget i benämningen av de ryska Specialstyrkorna *(Спецназ, Силы специального назначения).* Dessa militära elitförband besitter speciella förmågor, förfogar över särskild utrustning samt består av särskilt tränade och utvalda yrkesmilitärer. *Спецназ* består av små enheter och används av den militära ledningen för uppgifter som de reguljära förbanden inte är lämpade för. Genom användning av adjektivet *специальная* betonas de påstådda (tilltänkta) stridigheternas lokala, icke allomfattande skala. Även den ryska militära personal som deltar i invasioner positioneras genom användningen av detta adjektiv som specielltränad och professionell. På detta sätt tonas deltagandet ned och per definition utesluts tanken om värnpliktiga soldaters medverkan i operationen.

Uppfattningen av invasionen och kriget som en begränsad lokal företeelse förstärktes även genom användning av ordet *операция.* En militär operation är alltid en begränsad

militär aktion och ett krig består av flertalet olika operationer.

> *Genom användning av ett neutralt, icke emotionellt laddat språkbruk och facktermer, framstår kriget som ett avlägset fenomen, befriat från dess skräckinjagande särdrag och som något som inte berör allmänheten.*

På ett sådant sätt, genom användning av ett neutralt, icke emotionellt laddat språkbruk och facktermer, framstår kriget som ett avlägset fenomen, befriat från dess skräckinjagande särdrag och som något som inte berör allmänheten. Samtidigt, genom användning av militära termer och jargong, positioneras kriget som en aktion som sysselsätter en begränsad och högprofessionell militär grupp. Även denna positionering förvandlar kriget i den virtuella verkligheten till en avlägsen handling som inte berör allmänheten. Denna diskurs, som hjälper folk att distansera sig från kriget, skapar imaginär trygghet samt upprätthåller den pågående processen av samhällets atomisering, således ”finfördelning” av samhället till isolerade individer, som inte finner något annat över dem än den allsmäktiga staten, vilket i sin tur leder till medborgarnas icke-inblandning i statens inrikes- och utrikespolitik.

Även beskrivningen av militära aktiviteter sker i avdramatiserande och normaliserande termer. I den målande verkligheten lyser kriget med sin frånvaro. I stället för att kriget pågår beskrivs det som en rad sammandrabbningar *(боестолкновения).* Överlag fortsätter den speciella operationen enligt planen och tidtabellen *(по плану и в соответствии с графиком).*

Genom användningen av professionella uttryck, avdramatiseras det pågående kriget med tillhörande dödligt våld och förödelse, vilket maskeras bakom emotionellt neutrala termer. Stridigheterna förminskas och distans skapas mellan kriget och allmänheten, som utgör den ryska regeringens elektorat.

Dessa emotionellt neutrala eufemismer samt militära termer visade sig även vara mycket välanpassade för att uttala sig både om förluster och militära misslyckanden. Med tiden fick detta lexikala lager utökas på ett markant sätt, vilket gav möjlighet att tala om sänkningen av robotkryssaren *Moskva* i termer av dess ”dykning under vattnet” *(погружение под воду)* och ”negativt upplyft” *(отрицательное всплытие).* Med tiden utvecklades detta lexikala lager till en sådan grad att det blev möjligt att tala om negativa händelser, såsom reträtt, i positiva ordalag.[1]

Att demonisera och avhumanisera motståndaren

Demonisering av motståndare kan ses som ett försteg inför dess avhumanisering. Denna propagandametod går ut på att frånta fienden mänskliga egenskaper i syfte att förvandla denne till ett mer angreppsvänligt mål.

Motståndarens avhumanisering genom ett utvalt språkbruk är inget nytt fenomen i Ryssland.[2] Redan Trotskij, som gillade expressiva uttryck, uppmanade till att krossa *(раздавить)* klassfienderna. Genom det ryska verbet *давить* (krossa/pressa sönder) förmedlades inte bara den önskvärda fastheten utan även en avhumaniserande syn på fienden. Motståndaren sänktes ner till nivån av en kackerlacka – det är en kackerlacka man kan krossa *(давить).* På ett sådant sätt ”befriades rödgardisternas medvetande från tankar om ett möjligt ansvar för begångna mord samt från den naturliga humanitetskänslan gentemot deras landsmän”.[3]

> *Som det mest spridda invektivet använt i sovjetiska massmedier för att beteckna fienden kan nämnas substantivet гады (kräldjur).*

Som det mest spridda invektivet använt i sovjetiska massmedier för att beteckna fienden kan nämnas substantivet *гады* (kräldjur). Denna smädelse användes först under slaget vid sjön Chasan år 1938 och sedan dess flitigt för att beteckna nazistiska ockupanter under det Stora Fosterländska kriget 1941–1945.[4] Genom att beröva motståndaren dess mänskliga drag och likställa denne med de mest äckliga, motbjudande och orena djur, förenklades soldaternas uppgift att utplåna fienden på det mest kompromisslösa sättet (ibid).

Motståndarens (d v s ukrainska väpnade styrkor, ukrainska soldater samt den ukrainska regeringen) avhumanisering genom ett utvalt språkbruk skiljer sig markant i de ryska myndigheternas uttalanden från den ovan skisserade modellen. Den sker genom primär demonisering av fienden, följt av avhumanisering från det första steget.

Följande lexikala medel avsedda för demonisering av motståndaren (den ukrainska regeringen och ukrainska väpnade styrkor) identifierades vid analysen av den ryska regeringens samt det ryska utrikesdepartementets textproduktion.[5]

För att beteckna motståndaren används huvudsakligen följande ord och uttryck: banderiter *(бандеровцы)*, banditer *(бандиты)*, deltagare i en olaglig militant grupp *(боевики)*, nationalister som deltar i en olaglig militant grupp *(боевики-националисты)*, ideologiska arvtagare till den nazistiska medbrottslingen S Bandera *(идейные наследники нацистского пособника С.Бандеры)*, legosoldater *(наёмники)*, nationalister och nynazister *(националисты и неонацисты)*, nationalistiska element *(националистические элементы)*, radikala nationalister *(национал-радикалы)*, neofascister *(неофашисты)*, Banderas anhängare *(пробандеровские элементы)*, radikaler *(радикалы)*, S Banderas och R Shukhevychs lärjungar och efterföljare *(ученики и последователи С.Бандеры и Р.Шухевича)*, fascister *(фашисты)* och extremister *(экстремисты)*.

För ukrainska militära förband som strider mot ryska väpnade styrkor används följande beteckningar: bestraffningsbataljoner *(карательные батальоны)*, nationalistiska bataljoner *(националистические батальоны och нацбатальоны)*, nationalistiska paramilitära bataljoner *(националистические военизированные батальоны)*, nationalistiska förband *(националистические формирования)* samt Ukrainas väpnade styrkors högerextrema förband *(правоэкстремистские формирования ВСУ)*.

I fråga om den ukrainska regeringen används sådana begrepp som: folkfientliga junta *(антинародная хунта)*, marionettmänniskor *(люди-марионетки)*, nationalistisk regering *(националистическое правительство)*, nynazistiska regimen *(неонацистский режим)* samt gäng av narkomaner och nynazister *(шайка наркоманов и неонацистов)*.

Själva Ukraina definieras i sin tur som anti-Ryssland *(анти-Россия)* och som neonazismens centrum *(очаг неонацизма)*.

Även om spektrum av politiska definitioner är mycket suddigt och pendlar mellan sådana adjektiv som högerextrem, nationalistisk och fascistisk, förefaller samtliga dessa beteckningar ha negativ klang, hänvisa till Stora Fosterländska kriget samt demonisera motståndaren och likställa denne med nazisterna och deras krigsbrott. Användningen

av dessa lexikala medel följer samma logik som Klemperer uppmärksammar[6] i sitt verk – både ukrainska militära förband som strider mot ryska väpnade styrkor och den ukrainska regeringen omnämns nästan uteslutande tillsammans med adjektiv som hänvisar till nazism och fascism. På detta sätt påverkar dessa adjektiv de substantiv som de används tillsammans med. Vid långvarig användning får substantiven en så stark negativ laddning att även när de används utan adjektiv, kan de uppfattas med samma negativa innebörd som när de kombinerades med värdeladdade adjektiv. Ett exempel på detta är från tiden efter det Stora Fosterländska kriget: när sovjetiska medborgare använde ordet *"немцы"* (tyskar), associerades det ofta automatiskt med uttrycket *"немецко-фашистские оккупанты"* (nazistiska ockupanter). Denna association hade blivit så inrotad att själva substantivet kom att bära med sig samma negativa konnotation som adjektiven.

Avhumaniseringen av dessa människor som betecknas med de av den ryska regeringens och utrikesdepartementets använda uttryck med hänvisningar till nazism och fascism har en lång tradition och härstammar från andra världskriget. Det rätta förhållningssättet till dem postulerades redan under andra världskriget och uttrycktes på det bästa och mest radikala sättet i Konstantin Simonovs dikt från år 1942 "Döda honom"/ "Om ditt hem är kärt för dig" *(Убей его / Если дорог тебе твой дом).* Bland annat innehåller dikten följande rader: "Så döda fascisterna... / … / Så döda en! / Så döda honom snabbare! / Hur många gånger kommer du att se honom / Så många gånger döda honom!" *(Так убей фашистов, ... / ... / Так убей же хоть одного! / Так убей же его скорей! / Сколько раз увидишь его, / Столько раз его и убей!)*

Att sätta det pågående kriget i ett större sammanhang

Paradoxalt nog motsäger narrativet förmedlat genom lexikaliska medel tillhörande denna grupp narrativet förmedlat av lexikaliska medel tillhörande den första gruppen som avdramatiserar kriget. Dessa karaktäriserar och framställer det pågående kriget som en civilisationskonfrontation där Ryssland som helhet och dess existens står på spel. Samexistensen av två narrativ där det ena försöker avdramatisera kriget och distansera allmänheten från detsamma går inte riktigt ihop med narrativet som skisserar en kamp mellan civilisationer som intar världsomfattande proportioner.

> *I denna förmedlade världsbild, där den ukrainska statsmakten betecknas som marionetter som utför instruktioner som kommer från andra sidan av havet, förvandlas Ukraina till en del av västerländsk politik.*

Här måste lexikaliska medel avsedda att karaktärisera den ukrainska regeringen som osjälvständig uppmärksammas. I de analyserade texterna har följande ord och uttryck identifierats som hör till denna kategori: verktyg för västerländsk politik *(инструмент политики Запада),* människomarionetter *(люди-марионетки),* marionettliknande *(марионеточное),* instruktioner som kommer från andra sidan av havet *(указания, поступающие из-за океана).* Genom användningen av dessa uttryck antyds det att samtliga politiska beslut som fattas av den ukrainska regeringen inte främjar nationens bästa utan ingår i en stor och invecklad konspiration som drivs av västerländska stater (främst USA) mot Ryssland. I denna

förmedlade världsbild, där den ukrainska statsmakten betecknas som marionetter som utför instruktioner som kommer från andra sidan av havet, förvandlas Ukraina till en del av västerländsk politik.

Bakom Ukraina anas främmande makter och individer som drar i trådarna. Dessa definieras i de analyserade texterna som anglosaxiska geopolitiska ingenjörer *(англосаксонск ие геополитические инженеры)*, anglosaxisk duo *(англосаксонский дуэт)*, anglosaxiska världen *(англосаксонский мир)*, västerländska partner *(западные партнёры)*, utländska aktörer *(зарубежные игроки)*, lögnens imperium *(империя лжи)*, de kollektiva världsherrarna *(коллективные хозяева мира)*, det kollektiva väst *(коллективный Запад)*, kuratorer *(кураторы)*, beskyddare av världens skala *(мировые покровители)*. Alla dessa beteckningar antyder Storbritannien och (främst) USA som de verkliga motståndarna till Ryssland.

Med tanke på det ovannämnda förefaller det inte vara konstigt att de analyserade texterna innehåller en hel del frekvent använda lexikaliska medel som betecknar dessa länders agerande mot Ryssland. Det kollektiva väst vidtar ovänliga handlingar *(недружественные действия)*, bedriver militär ockupation av Ukraina *(военное освоение)*, pumpar upp det med vapen *(накачивает оружием)*, genomför militärbiologiska program *(военно-биологические программы)* och därefter, när Ryssland agerar, bedriver desinformationskampanjer *(дезинформационная кампания)*, desinformerar världssamfundet *(дезинформация мировой общественности)*, intar en russofobisk kurs *(русофобский курс)*, för ekonomiskt blixtkrig *(экономический блицкриг)* samt diskriminerar den ryska kulturen *(дискриминация русской культуры)*.

I denna förmedlade världsbild, där Ukraina utgör en bricka i ett av det kollektiva västs välregisserade geopolitiska spel, framställs maktskiftet i Ukraina år 2014 som en illegitim handling som bröt den normala utvecklingen och som lade grunden för vidareutvecklingen av Ukraina mot en fascistisk stat. Maktskiftet presenteras som en statskupp *(госпереворот)* och som olagliga antikonstitutionella aktiviteter *(незаконные антиконституционные мероприятия)*. I samma kontext nämns även *gatuvåldspress (силовое давление улицы)* samt de krafter som verkställde statskuppen i Ukraina år 2017 *(те силы, которые в 2014 году совершили на Украине госпереворот)*.

Även de efterföljande stridigheterna eller (de facto) inbördeskriget i östra Ukraina fick sina frekventa benämningar i det officiella ryska narrativet. Bland sådana kan nämnas följande uttryck identifierade i de analyserade texterna: folkmord riktat mot Donbass civilbefolkning *(геноцид в отношении мирных жителей Донбасса)*, förintelse av Donbass befolkning *(истребление населе ния в Донбассе)*, förintelse av Donbass civilbefolkning *(истребление мирных жителей Донбасса)*, blodsutgjutelse i sydöstra Ukraina *(кровопролитие на юго-востоке Украины)*, bestraffande militära operationer *(карательная военная операция)*, dödande av civila i sydöstra delen av landet *(убийство мирного населения юго-востока страны)* samt strypning av ryskspråkighet i Ukraina *(удушение русскоязычия на Украине)*.

Som logisk följd av det ovannämnda positioneras den ryska invasionen i Ukraina i termer av binära oppositioner, som en speciell militäroperation för att skydda Donbass *(специальная военная операция по защите Донбасса)*, speciell operation för att skydda Donbass-republikerna *(специальная операция по защите республик Донбасса)*, speciell operation för att hjälpa Donbass folkrepubliker *(специальная операция по оказанию помощи народным республикам*

Донбасса), åtgärder från den ryska sidan för att skydda civilbefolkningen i Donbass *(действия российской стороны по защите мирного населения Донбасса),* skyddet av Donbass civilbefolkning *(защита мирного населения Донбасса),* skyddet av våra människor i Donbass *(защита наших людей на Донбассе),* nödvändigheten att försvara våra människor *(необходимость защитить наших людей)* samt som en operation för att rädda befolkningen *(операция по спасению населения).* Samtliga dessa benämningar används som synonymer för uttrycket den speciella militäroperationen *(Специальная военная операция – СВО).* Trots att dessa benämningar används parallellt hör de till två olika register och används i två helt olika syften. I fallet med grundbegrepp ligger krigets normalisering och allmänhetens distansering från det i fokus. I fallet med begreppets synonymer, som belyser innovationens syfte, används dessa för att rättfärdiga kriget.

> *Ryssland kämpar mot yttre fiender – det kollektiva Väst som styr dagens Ukraina och som representerar den bruna pesten.*

Till samma register hör även andra uttryck som flitigt används i de analyserade materialen och som betecknar Rysslands invasion som en nödvändig åtgärd *(вынужденная мера),* ett förebyggande anfall *(превентивный удар),* självförsvar *(самозащита)* samt som uppgiften att säkerställa vårt folks/vårt fosterlands säkerhet *(задача по обеспечению безопасности нашего народа/нашего Отечества).* Alla dessa lexikaliska medel förmedlar bilden av ett försvarskrig som Ryssland utkämpar mot det kollektiva Väst.

I detta pågående krig strider Ryssland för sina egna historiska territorier *(исторические территории),* för sina traditionella värden *(традиционные ценности)* samt för sitt folk *(наши люди).* Ryssland kämpar mot yttre fiender – det kollektiva Väst som styr dagens Ukraina och som representerar den bruna pesten *(коричневая чума),* samt mot inre – nationella förrädare *(национал-предатели)* som genom att utgöra den femte kolonnen *(пятая колонна)* används av främmande makter för att skaka om det ryska samhället *(раскачать общество).* Denna pågående civilisationernas kamp måste enligt det officiella ryska narrativet avslutas med den ryska segern, vilket kommer att föranleda den ukrainska statens demilitarisering och denazifisering *(демилитаризация и денацификация)* samt det ryska samhällets självrening *(самоочищение общества).*

Den virtuella verkligheten

Som det visades i analysdelen verkar språkliga medel vara kraftfulla och effektiva verktyg vilka är väl anpassade inte bara för att förmedla ett givet narrativ utan också för att skapa den virtuella verkligheten. Alla dessa lexikala medel som har använts för att bygga den virtuella verkligheten – både ord och uttryck – även borttagna från sin kontext, kan under rätta förutsättningar vid deras upprepning omedelbart reproducera det officiella ryska narrativet. Mot bakgrund av detta är det mycket viktigt att undvika att använda dessa lexikala medel i nyhetsrapporteringen, samhällsdebatten och vetenskapliga publikationer – olika företeelser och fenomen måste istället kallas vid sina rätta namn oberoende av om de härstammar från den ryska eller den ukrainska sidan. Starkt emotionellt laddade ord och uttryck är inte förenliga med en balanserad och objektiv nyhetsförmedling och förhindrar människor från att skapa sig en objektiv världsbild.

Samtidigt bör nämnas att varken språkliga medel eller deras oändliga mekaniska upprepning och reproduktion i tal- och skriftproduktion resulterar i skapandet av den förvrängda och önskvärda typen av verkligheten. Språkliga medel, oberoende av deras inneboende kraft, är endast osjälvständiga verktyg som används inom ramen för en betydligt större process. Skapandet av den virtuella verkligheten kräver förutom språkliga medel även en hel rad aktiva stödåtgärder, såsom stark och kontinuerlig censur som stöds av effektiv lagstiftning och tekniska lösningar ägnade att avskärma befolkningen från alternativa informationskanaler samt att identifiera överträdelser av statliga förbud mot spridning av ”felaktig” information.

Med hänsyn till förekomsten av samtliga ovannämnda beståndsdelar verkar det inte anmärkningsvärt att den virtuella verkligheten i fråga om det pågående kriget i Ukraina har blivit ett faktum i dagens Ryssland. Det verkar även vara på sin plats att påpeka att denna undersökning och dess resultat sannolikt kommer att bli kritiserad för det påstådda stödet åt tanken om språklig determinism, som befriar den enskilde individen från ansvar för dennes handlingar och lägger det på yttre faktorer såsom makt, språk och massmedia. Med tanke på detta ska påpekas att författaren hyser tilltro till individens fria vilja. Samtidigt kan jag inte bortse från språkets makt över samhället och de socialkonstruktivistiska mekanismer som aktiveras med dess hjälp. Av den anledningen utgör studier av denna undersökta modulering av den virtuella verkligheten med hjälp av språkliga medel ett viktigt steg i förståelsen av den massmediala miljön som miljontals människor befinner sig i. Man bör alltid ha i åtanke att ”I begynnelsen var Ordet”.

Författaren har två olika masterexamen i filosofi, jämte en fil kand i rättsvetenskap. Han är verksam inom bevakningsbranschen.

Noter

1. Som ett exempel kan nämnas det meddelande från det ryska försvarsdepartementet som publicerades den 1 oktober 2022. Generallöjtnant Konashenkov beskriver i det hur de ryska militärerna överlämnade Krasnyj Liman med positiva ordalag. *(”В связи с угрозой окружения союзные войска отведены из Красного Лимана на более выгодные рубежи”).* РИА Новости: ”Минобороны заявило об отводе войск из Красного Лимана”, 2022-10-01, *https://ria.ru/20221001/minoborony-1820867747.html*.
2. Det torde vara oförenligt med sanningen att påstå att avhumanisering av motståndaren uteslutande hör till den ryska soldatstraditionen. Andra världskriget bjuder på otaliga och grymma exempel på tillämpningen av denna taktik av diverse nationer som var inblandade i kriget.
3. Зверев, С Э: *Русский мат, бессмысленный и беспощадный, на войне и военной службе,* Алетейяs, СПб 2022, s 49-50.
4. Ibid, s 55-56.
5. Det måste uppmärksammas att demonisering och avhumanisering inte hör uteslutande till den ryska maktens propagandametoder. Även den ukrainska regeringen använder sig flitigt av diverse ord och uttryck avsedda att avhumanisera de ryska soldaterna. Till dessa lexikaliska medel hör sådana som *орки* (orker), *орда* (horden), *свиньи* (grisar), *тараканы* (kackerlackor), *армия БОМЖей* (uteliggarnas armé) m m. Även detta lexikala lager borde utgöra ämnet för framtida akademiska avhandlingar.
6. Klemperer, Victor: *LTI: tredje rikets språk:[lingua Tertii imperii]: en filologs anteckningsbok*, Glänta, 2006, s 13.